

УДК 628.1

Т.В. Забаштанська, здобувач

Чернігівський державний інститут економіки і управління, м. Чернігів, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИКИ ЦІНОУТВОРЕННЯ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Т.В. Забаштанская, соискатель

Черниговский государственный институт экономики и управления, г. Чернигов, Украина

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОЛИТИКИ ЦЕНООБРАЗОВАНИЯ КОМУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА УКРАИНЫ

T.V. Zabashtanska, applicant

Chernihiv State Institute of Economics and Management, Chernihiv, Ukraine

THEORETICAL ASPECTS OF UKRAINIAN PRICING POLICY OF COMMUNAL SERVICES

Дослідження процесів ціноутворення на послуги підприємств комунального господарства в сучасних умовах набуває особливої актуальності, оскільки процес ціноутворення визначає не лише фінансовий стан галузевих суб'єктів господарювання, але й окреслює базові умови розвитку національної економіки. На основі визначення ключових факторів, що впливають на процес ціноутворення в комунальному господарстві, визначено проблеми та перспективи функціонування комунального господарства країни.

Ключові слова: комунальне господарство, ціноутворення, цінова політика, державне регулювання, фінансовий стан.

Исследование процессов ценообразования на услуги предприятий коммунального хозяйства в современных условиях приобретает особую актуальность, поскольку процесс ценообразования определяет не только финансовое состояние отраслевых субъектов ведения хозяйства, но и создает базовые условия развития национальной экономики. На основе определения ключевых факторов, которые влияют на процесс ценообразования в коммунальном хозяйстве, определены проблемы и перспективы функционирования коммунального хозяйства страны.

Ключевые слова: коммунальное хозяйство, ценообразование, ценовая политика, государственное регулирование, финансовое состояние.

Research of processes of pricing on services of enterprises of communal economy in modern terms acquires the special actuality, as a process of pricing determines not only the financial state of branch subjects of manage but also outlines the base terms of development of national economy. On the basis of determination of key factors that influence on the process of pricing in a communal economy, problems and prospects of functioning of communal economy of country are certain.

Key words: communal economy, pricing, price politics, government control, financial state.

Постановка проблеми. У сучасних умовах економічного розвитку країни надзвичайної важливості набуває забезпечення ефективного функціонування комунального господарства на регіональному рівні, оскільки саме ця галузь інфраструктури є ключовою в процесі модернізації регіональної економіки. Досягнення рівня розвитку галузі, при якому б задовольнялися потреби користувачів послуг, здійснювалось розширене відтворення основного капіталу, вимагає розроблення науково обґрунтованого державного регулювання процесу ціноутворення на послуги комунального господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування та розвитку комунального господарства повсякденно зачіпають майже кожного громадянина України, саме тому проблеми надійного та безпечного функціонування комунального господарства країни знаходяться у площині інтересів багатьох вітчизняних науковців, серед яких О.М. Білянський, Т.М. Качала, В. Кравченко Г.О. Крамаренко, О.Я. Лилик, О. Нагорна, Г.І. Онищук, А.Ф. Павленко, В.А. Студінський, а також зарубіжних О.А. Морозов, Р.И. Орлова, E.S. Savas та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на досить велику кількість публікацій, присвячених державному регулюванню ціноутворення в комунальному господарстві, науковому обґрунтуванню методичних підходів до ціноутворення на комунальні послуги, слід зазначити недостатність їх впливу на фінансовий стан суб'єктів господарювання комунального господарства, а також низьку якість комунальних послуг поряд із значною їх питомою вагою у структурі доходів домогосподарств. Ці питання, як і багато інших, потребують поглиблених наукових досліджень, а також наукового обґрунтування шляхів їх вирішення в найближчій перспективі.

Мета статті полягає у дослідженні стану державного регулювання процесів ціноутворення суб'єктів господарювання комунального господарства з метою покращення їх фінансового стану.

Виклад основного матеріалу. Результативність функціонування вітчизняного комунального господарства на сучасному етапі залежить від певних факторів, ключовими серед яких є: цінова політика, наявність державної цільової підтримки, стан матеріально-технічної бази.

Ціна та цінова політика є одним із провідних важелів економічного механізму управління комунальним господарством. Проте приналежність комунального господарства до суб'єктів природних монополій не дозволяє використовувати різноманіття існуючих цін, а також не дає змогу формувати власну цінову політику, яка б відповідала сучасним потребам функціонування господарства.

Нині у сучасній економічній літературі немає однозначного тлумачення дефініції «цінова політика». Так, О.В. Колесников зазначає, що цінова політика підприємства визначається її власним потенціалом, наявністю достатнього капіталу, кваліфікованих кадрів, організацією діяльності, а не лише станом попиту і пропозиції на ринку. Навіть наявний попит потрібно вміти задовольнити, причому в потрібний час, у потрібному обсязі та місці і під час забезпечення потрібного ринку якості продукції [1].

Т.О. Примак визначає цінову політику фірми як вибір ціни реалізації в межах між ціною виробництва та ринковою ціною залежно від стану ринку збуту і цілей фірми на ньому [2].

А.Ф. Павленко під ціною політикою пропонує розуміти комплекс заходів, який охоплює визначення ціни, знижок, умов оплати за товари та послуги, управління цінами з урахуванням побажань та можливостей споживачів для забезпечення прибутку підприємства-виробника чи продавця [3].

Беручи до уваги існуючі підходи до трактування дефініції «цінова політика» та враховуючи специфіку функціонування комунального господарства, доцільно визначити дефініцію «цінова політика комунального господарства». Так, під ціною політикою комунального господарства слід розуміти систематичні комплексні заходи держави, органів місцевого самоврядування, виробників та споживачів комунальних послуг, спрямованих на встановлення економічно та соціально обґрунтованих цін, з метою якісного комунального обслуговування споживачів поряд із забезпеченням ефективності функціонування галузевих підприємств.

Надання комунальних послуг має свої особливості та ґрунтується на таких принципах:

- обов'язковості пропозиції – надання комунальних послуг переважно носить централізований характер, оскільки саме ці послуги є невід'ємними від процесу життєзабезпечення;
- необов'язковості використання – обсяги споживання комунальних послуг є індивідуальними і визначаються особистими потребами кожного окремого споживача, за умови можливості обліку обсягу цих послуг. Проте відсутність споживання комунальних послуг не може автоматично означати їх безоплатність, оскільки створення умов для споживання потребує певних витрат і повинно бути компенсоване;
- еластичності – кожен споживач повинен мати можливість вибору додаткових комунальних послуг, крім обов'язкових, залежно від його індивідуальних потреб;
- зручності – надання комунальних послуг повинно носити безперервний характер і відповідати державним стандартам якості;
- раціональної цінової політики – встановлення ціни на комунальні послуги повинно бути спрямоване не лише на максимізацію прибутку підприємства, а й на його зацікавленість щодо зменшення понаднормативних витрат та призупинення темпів росту собівартості цих послуг.

Відсутність конкуренції у суб'єктів господарювання комунального господарства, які становлять найбільшу питому вагу в його структурі, таких як водопровідно-каналізаційне господарство, теплопостачання, енергозабезпечення загострює необхідність їх ефективного державного регулювання.

Пріоритетним завданням державного регулювання в процесі ціноутворення будь-якого підприємства є відтворення основної і уречевленої праці, а також забезпечення прибутковості підприємств, достатньої для їх повноцінного розвитку. Класифікація тарифів підприємств комунального господарства відображена в табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація тарифів підприємств комунального господарства [4]

Критерії класифікації	Види
Залежно від наявності системи замір'яного споживання	1) одноставкові (множення на обсяг спожитої за період оплати послуги дає вартість спожитих послуг); 2) прогресивний (зумовлений нижньою і верхньою межею обсягу споживання для заданого рівня ставки); 3) двоставкові (установлюється для забезпечення фінансової стабільності підприємства і передбачає стягнення плати за домовлений мінімальний обсяг обслуговування)
Залежно від функціональної спрямованості	1) тарифи для населення; 2) тарифи для бюджетних установ; 3) тарифи для інших споживачів
Залежно від шкали нарахування	1) за регресивною шкалою (дають змогу відобразити ефективність у наданні послуг постійним споживачам); 2) за прогресивною шкалою (стимулюють до економного споживання ресурсів та вважаються тарифами, що мають соціальне спрямування на захист малозабезпечених споживачів)
Залежно від місцевих умов і потреб суб'єктів господарювання	1) двоставкові (передбачено окреме відшкодування постійних і змінних витрат); 2) блокові (структура складається з кількох блоків, відповідно до обсягів споживання); 3) фіксовані (установлені за визначеними ставками); 4) сезонні (у разі значних коливань попиту дають змогу усунути невідповідність отриманих доходів та нарахованих витрат); 5) тарифи за споживання в пікові (непікові періоди); 6) єдині (установлюються на фіксованому рівні у межах однієї категорії споживачів або певного регіону)

Особливо гостро питання ціноутворення постало в таких підгалузях комунального господарства, як енергопостачання, водопостачання та водовідведення, що обумовлено наявністю значних витрат на утримання зношених мереж, а також встановлення тарифів на основі одноставкового методу ціноутворення.

Окремі показники для оцінювання результативності функціонування комунального господарства Чернігівської області відображено в табл. 2.

Таблиця 2

Показники для оцінювання результативності функціонування комунального господарства Чернігівської області

Показники, %	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
Протяжність старих та аварійних мереж підприємств комунального господарства у % до загальної протяжності	19,8	20,2	21,6	22,9	22,5
Кількість підприємств водопостачання та водовідведення, які одержали збиток	48,7	49,6	52,2	48,3	45,5
Індекси споживчих цін на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива до грудня попереднього року	126,2	107,7	115,4	110,4	102,0
Реальний наявний дохід населення у % до відповідного періоду	105,3	89,7	115,1	106,5	109,4

ду попереднього року					
----------------------	--	--	--	--	--

Джерело: дані Державної служби статистики України.

Низька результативність функціонування підприємств водопостачання та водовідведення протягом останніх років та висока питома вага збиткових підприємств галузі свідчить про їх фінансову незабезпеченість. Крім того, необхідно зазначити про поступове зростання питомої ваги протяжності старих та аварійних мереж підприємств комунального господарства області з 19,8 % у 2008 році до 22,5 % у 2012 році, що не лише впливає на збільшення понаднормативних втрат підприємства, але і провокує питання техногенного колапсу в комунальному господарстві. Обмеженість бюджетного фінансування та критичний фінансово-майновий стан комунального господарства підкреслює необхідність зміни політики ціноутворення на комунальні послуги.

Нині формування тарифів на комунальні послуги відбувається відповідно до Постанови Національної комісії «Про затвердження Методики формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення на принципах стимулюючого регулювання» від 02.11.2012 № 356 [5], що здійснює державне регулювання у сфері послуг.

Так, процес ціноутворення відбувається на основі методу «витрати плюс», що дозволяє покривати економічно обґрунтовані планові витрати з урахуванням планованого прибутку та податку на додану вартість.

До планованих витрат з операційної діяльності включаються:

- планована собівартість реалізованих послуг з централізованого водопостачання та водовідведення;

- адміністративні витрати, витрати із збуту послуг з централізованого водопостачання та водовідведення та інші операційні витрати.

До планованої собівартості реалізованих послуг з централізованого водопостачання та водовідведення включаються прямі матеріальні витрати, прямі витрати з оплати праці, інші прямі витрати, загальновиробничі витрати (формула (1))

$$C_{пл} = V_m + V_{оп} + V_{сз} + A_m + V_{оз} + V_z + A_v + V_{нз} + O_{ві}, \quad (1)$$

де $C_{пл}$ – планова собівартість, V_m – прямі матеріальні витрати; $V_{оп}$ – витрати на оплату праці; $V_{сз}$ – відрахування на соціальні заходи; A_m – амортизація основних виробничих засобів та інших необоротних матеріальних активів; $V_{оз}$ – витрати пов'язані з орендою основних засобів; V_z – загальновиробничі витрати; A_v – адміністративні витрати; $V_{нз}$ – витрати на збут; $O_{ві}$ – інші операційні витрати.

У світовій практиці існує декілька методів формування тарифів та оплати послуг підприємств водопровідно-каналізаційного господарства, серед яких виділяють три основних:

1) пропорційний – тарифи встановлюються відповідно до понесених фактичних витрат, при цьому сплата за послуги підприємств комунального господарства здійснюється у пропорційних частинах протягом розрахункового періоду:

$$T = (((V_z + П) / Q)) \cdot \% ПДВ, \quad (2)$$

$$V_z = (ПВ + ЗВ), \quad (3)$$

де T – розмір тарифу; V_z – річні загальновиробничі витрати; $П$ – запланований річний розмір прибутку; Q – річний обсяг послуг; $ПВ$ – постійні витрати; $ЗВ$ – змінні витрати;

2) сезонний – оплата послуг розподіляється нерівномірно протягом року. Сплата за послуги здійснюється лише протягом періоду користування, що приводить до необхідності накопичення фінансових ресурсів та значного підвищення питомої ваги комунальних послуг у структурі доходів домогосподарств у період користування ними;

3) двоставковий – за цим методом ціноутворення відбувається розподіл тарифу на постійну та змінні частини. Постійна частина повинна спрямовуватись на покриття всіх

постійних витрат підприємства потенційними споживачами послуг, а її обсяг, як правило, залишається незмінним протягом розрахункового періоду:

$$T = Пч + Зч, \quad (4)$$

$$Пч = ((ПВ)/K) \cdot \% ПДВ, \quad (5)$$

$$Зч = ((ЗВ + П)/Q) \cdot \% ПДВ, \quad (6)$$

де K – чисельність споживачів послуг у розрахунковому періоді.

Враховуючи вищенаведені твердження, загальний тариф на комунальні послуги повинен розраховуватись таким чином:

$$T = ((ПВ)/K) \cdot \% ПДВ + ((ЗВ + П)/Q) \cdot \% ПДВ. \quad (7)$$

Проте запровадження цього методу ціноутворення на підприємствах комунального господарства обов'язково повинно здійснюватись з урахуванням специфічних особливостей кожного виду послуг та чіткого нормування обсягу змінних витрат підприємств. Застосування такого методу, перш за все, стимулюватиме підприємства до економії витрат, які пов'язані саме з процесом надання комунальних послуг, запровадження новітніх технологій та методів щодо скорочення непродуктивних витрат підприємства. Крім того, наявність постійної частини тарифу дозволить безбитково функціонувати підприємству, сприятиме підвищенню його зацікавленості у збільшенні обсягів реалізації продукції, що безперечно стане можливим лише у разі їх відповідної якості.

Висновки і пропозиції. У сучасних умовах розвитку економіки України майже ні в кого не виникає сумнівів щодо необхідності системного відновлення комунального господарства, оскільки лише в цьому випадку може бути створене відповідне підґрунтя для комплексного розвитку національної економіки.

Обмеженість бюджетного фінансування галузі щодо життєзабезпечення країни, низька результативність її функціонування, наявність значної питомої ваги енергоресурсів у складі собівартості більшості видів послуг, наявність значних обсягів втрат сприяють погіршенню фінансового стану галузі, що негативно позначається на результативності економіки країни в цілому. Вирішити проблему ефективності функціонування комунального господарства без створення відповідного фінансового забезпечення, на жаль, не вбачається за можливе. Разом з тим залучення позикових фінансових ресурсів у комунальне господарство нині є досить складним, а перекладання проблем фінансування галузі лише на споживачів комунальних послуг у процесі формування їх вартості значно загострить соціальну напругу в суспільстві.

Запровадження фіксованої плати за можливість користування послугами комунальних підприємств які використовують мережі транспортування енергоносіїв, дозволить покращити їх фінансовий стан, а також створить додаткові фінансові ресурси для технічного переозброєння галузі. Проте реформування комунального господарства повинно носити системний характер, ключовою складовою якого повинно стати ефективне державне регулювання, націлене на впровадження в галузі сучасних методів управління, передових технологій та досягнень.

Список використаних джерел

1. Колесников О. В. Ціноутворення : навчальний посібник / О. В. Колесников. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 144 с.
2. Примак Т. О. Маркетинг : навч. посібник / Т. О. Примак. – К. : МАУП, 2004. – 228 с.
3. Павленко А. Ф. Маркетинг : навч.-метод. посібник / А. Ф. Павленко, А. В. Войчак. – К. : КНЕУ, 2001. – 106 с.
4. Нагорна О. В. Фінансове забезпечення підприємств комунального господарства : дис. ... канд. екон. наук / О. В. Нагорна. – К., 2013. – С. 61.
5. Про затвердження Методики формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення на принципах стимулюючого регулювання [Електронний ресурс] : Постанова Національної комісії від 02.11.2012 № 356. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1915-12>.

6. *Savas E. S. Privatization in State and Local Government* [Electronic resource] / *E. S. Savas* // ILO Working Paper/Geneva, 2001. – Access mode : http://www.cesmadrid.es/documentos/sem200601_md02_in.pdf.